

УДК-504:37.033+377.6-057.87:61

Ю.В. Кордон, Н.В. Калініна
м. Вінниця, м. Могилів-Подільський, Україна

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

Постановка проблеми. Перед Україною постала ціла низка екологічних проблем, розв'язання яких потребує відповідних заходів. Певна роль у їх реалізації належить фахівцям медикам, так як технологічні процеси в різних сферах виробництва безпосередньо впливають на стан здоров'я населення. Тому екологічна підготовка студентів медичних коледжів має бути такою, щоб майбутній фахівець-медик не тільки володів ґрунтовними екологічними знаннями, а й був глибоко переконаний у необхідності природоузгодженої діяльності, володів уміннями і навичками самостійно здійснювати ефективну діяльність щодо вирішення екологічних проблем. Зазначені положення свідчать про незаперечну актуальність проблеми формування екологічної освіти і культури майбутніх молодших спеціалістів.

Мета статті — розгляд особливостей формування екологічної свідомості студентів-медиків.

Виклад основного матеріалу. У наявних наукових працях і спеціальних дослідженнях певною мірою вже розкрито зміст, завдання, форми та методи формування екологічної культури. Водночас їх ґрунтовний аналіз є підставою для висновку, що вченими ще недостатньо приділено уваги проблемі формування екологічної культури майбутніх фахівців, обґрунтуванню найбільш раціональних форм, методів та засобів їх екологічної освіти та виховання.

Екологічне виховання — це цілеспрямований вплив на особистість на всіх етапах її життя за допомогою розгорнутої системи засобів та методів, що має на меті формування екологічної свідомості, екологічної культури, екологічної поведінки, екологічної відповідальності [1, с. 150].

Безперечно, екологічна освіта і виховання є невід'ємним компонентом навчально-виховного процесу в усіх навчальних закладах. Метою екологічної освіти в сучасних умовах є зміна у ставленні людини як до власного здоров'я, так і до здоров'я довкілля, формування глибинної екологічної свідомості, високої екологічної грамотності та відповідальності за стан навколишнього середовища.

Адже:

- тільки екологічно грамотний державний діяч будь-якого рангу зможе ефективно керувати в дорученій йому сфері;
- тільки екологічно грамотний законотворець правильно відкоригує правове поле країни;
- тільки екологічно грамотні батьки виховують екологічно грамотне покоління;
- тільки екологічно грамотне суспільство не допустить екологічних катастроф будь-якого масштабу заради виживання і процвітання майбутніх поколінь людства.

Правильно кажуть, що найбільшої шкоди довкіллю завдає екологічне невігластво. Пріоритетною має стати така освіта, яка готує студентів до вирішення соціальних, економічних проблем, які стоять перед суспільством, на місцевому, національному та глобальному рівнях. При цьому знання і уміння повинні підкріплюватись діями, котрі формують навички, власний досвід.

Ми враховуємо той факт, що майбутні фахівці-медики мають усвідомлювати необхідність екологобезпечної діяльності, мають володіти належним рівнем екологічних знань, умінь і навичок: в освітньо-кваліфікаційній характеристиці молодшого спеціаліста спеціальності «Лікувальна справа» та інших вказано на необхідність екологічного компоненту у загальній системі знань та умінь випускників [2, с. 135-138]. Наприклад, у складі типових завдань діяльності є такі: «Здійснення поточного санітарного нагляду», «Проведення санітарно-

просвітньої роботи серед населення», «Формування стійкого світогляду правильного сприйняття сучасних проблем». Зазначено, що майбутній фельдшер має вміти: проводити нагляд за водопостачанням, очищати та знезаражувати воду в польових умовах; проводити нагляд за комунальними, харчовими і промисловими об'єктами; нагляд за очисткою населених пунктів; за тваринницькими комплексами і молочнотоварними фермами, виховуючи у їх працівників високу санітарну та екологічну культуру; проводити роботу серед населення з питань гігієнічного навчання, здорового способу життя; брати участь у розробці соціальних та екологічних заходів.

У педагогічній науці та практиці розроблені основні ідеї освіти та виховання студентів у галузі навколишнього середовища. Розроблені і впроваджені положення та принципи організації екологічної освіти та виховання. До них належать:

- принцип міждисциплінарного підходу, що вимагає визначення точного місця і ролі кожної дисципліни в загальній системі екологічної освіти, взаємне погодження змісту, форм і методів роботи; логіку розвитку провідних ідей і понять, їх постійне вивчення й поглиблення;
- принцип систематичності і безперервності екологічного матеріалу, що реалізується за умови урахування ступеня навчання (початкової, базової, повної загальної середньої освіти), вікових та індивідуальних особливостей студентів;
- принцип єдності інтелектуального й емоційного компонентів у вивченні і поліпшенні студентами навколишнього середовища;
- принцип взаємозв'язку глобального, національного і регіонального розкриття екологічних проблем у навчальному процесі [3, с. 101-102].

Залишається проблема творчого підходу кожного викладача. Теми, пов'язані з екологією, наявні в робочих навчальних програмах з більшості дисциплін, зокрема це стосується циклів загальноосвітніх та соціально-економічних, загальномедичних та професійно-орієнтованих дисциплін. Інформацію екологічного характеру використовують під час занять 65 % викладачів коледжу.

Провідні американські фахівці в галузі екологічної освіти підкреслюють доцільність міждисциплінарних координацій та інтеграцій екологічних знань, оскільки міждисциплінарний підхід передбачає взаємну узгодженість змісту і методів розкриття законів, принципів і способів оптимальної взаємодії суспільства з природою на всіх рівнях екологічних знань, пропонованих різними навчальними дисциплінами [4, с. 69].

Міждисциплінарний підхід у навчанні забезпечує виховання у студентів широти погляду, нестандартності мислення, здібності розв'язувати загальні проблеми, що виникають на межі різних галузей (охорона навколишнього середовища, проблеми великих міст), бачити взаємозв'язок фундаментальних досліджень, технології і потреби виробництва, вміти оцінити ефективність того чи іншого нововведення, організувати його практичну реалізацію [3, с. 150].

Наприклад, при вивченні теми «Глобальні проблеми сучасності» («Основи філософських знань», II курс) студенти, використовуючи газетний матеріал, розкривають суть глобальних проблем та шляхи їх вирішення. Особлива увага звертається на проблеми екології під час занять з географії (тема «Глобальні проблеми людства»). Викладачі наголошують на тому, що жодна цивілізація не загинула від своїх відходів, а наша має всі шанси, тому що недбале ставлення людини до природи, нераціональне природовикористання загрожує людям катастрофою. Особлива увага звертається на те, що медицина безсила передбачити вплив генно-модифікованих продуктів на здоров'я людини.

При вивченні теми «Фізика атомного ядра» («Фізика» I курс) звертається увага на трагічні сторінки в історії нашої держави, які пов'язані з Чорнобильською трагедією, яка негативно вплинула на стан здоров'я людей. Розповсюдженими хворобами стали лейкемія та рак щитоподібної залози.

На заняттях з основ профмедицини студенти дізнаються про те, що внаслідок екологічної неосвіченості багато господарників не надають потрібного значення очисним спорудам, газопилевловлювальним установкам та ін., а основну увагу приділяють заходам, що підвищують

виробничі показники, а отже і доходи підприємства за будь-яку ціну, і в результаті природному середовищу завдаються серйозні збитки, страждає економіка цілого регіону. Тому «висока екологічна освіченість розглядається як здатність фахівця не лише знати і вирішувати повсякденні екологічні завдання, бачити глобальні екологічні проблеми, але й здійснювати наукові дослідження в галузі екології. Тобто основним завданням екологічної освіти та виховання має стати формування екологічної свідомості, що забезпечує гармонійне співіснування людського суспільства з навколишнім природним середовищем та охорону довкілля від техногенних забруднень».

Викладачі коледжу створили велику кількість оригінальних, нетрадиційних, а головне — ефективних прийомів та методик. Наприклад, інтегровані лекції, лекції проблемного типу, семінари, суть яких полягає в творчому осмисленні навчального матеріалу, узагальненні знань з різних дисциплін, розв'язанні проблемних питань, створенні умов, в яких студент може побачити, сформулювати і розкрити в який спосіб вирішується проблема на практиці і що нового з цього питання пропонує наука (наприклад, географія та економічна теорія – економічні методи регулювання раціонального природокористування); основи філософських знань та медична психологія – формування екологічної свідомості, основи профмедицини і основи правознавств – законодавство України про охорону довкілля і т.д.).

Викладачі «Охорони праці та охорони праці в галузі» разом зі студентами проводять науково-практичні конференції з теми «Домашня екологія», на яких розглядаються небезпеки, які існують у побуті, та розробляються рекомендації щодо поліпшення екологічного стану нашого дому.

Ділові ігри відрізняються від інших методів тим, що дозволяють учасникам стати причетними до певної ситуації, дають можливість імітувати реальну практичну діяльність, в якій студенту необхідно знайти правильне рішення проблеми, завдяки здатності передбачати можливі негативні наслідки природоперетворювальної діяльності людини.

Наприклад, вибрати джерело водопостачання, дати гігієнічну оцінку якості питної води та рекомендації щодо її використання, вирішити питання побудови промислового підприємства стосовно житлової зони (населеного пункту).

Аналіз конкретних (проблемних) ситуацій – один з методів активного навчання, який дає змогу наблизити процес навчання до практичної діяльності фахівців. Частіше цей метод застосовується на практичних заняттях шляхом рішення ситуаційних задач. Від традиційних він відрізняється тим, що практичні навички набуваються під час ознайомлення з реальними прикладами. На основі цього відбувається дискусія, яка допомагає розв'язати проблему.

Наприклад, на заняттях соціології з теми «Методика проведення соціологічних досліджень» використовується й обговорюється матеріал соціологічного опитування, яке самостійно проводиться студентами і включає питання щодо обізнаності їх з сучасними глобальними та екологічними проблемами, переконаності майбутніх медиків у необхідності збереження довкілля. Узагальнення відповідей студентів традиційно дає такі результати: 85-87 % опитуваних усвідомлюють їх необхідність; 15-20 % вважають, що екологічні знання є однією з умов формування здорового способу життя; 55-57 % відзначають, що вони сприяють більш бережливому ставленню до природи; 85-92 % вважають, що хвороби сучасності людей пов'язані з екологічним станом.

Головною метою екологічного виховання є формування екологічної культури, що має включати в себе систему екологічних цінностей та екологічну відповідальність.

Формування екологічної культури студентів здійснюється як у навчальному процесі, так і у позааудиторній діяльності, де широко використовуються різноманітні масові, групові та індивідуальні форми екологічного виховання.

Для визначення рівня екологічної обізнаності, освіченості студентів, а також з метою заохочення їх до вивчення екологічних питань щороку в коледжі проводиться тиждень екології. Заходи цього тижня направлені на визначення рівня екологічної свідомості студентів, виявлення рівня усвідомлення ними необхідності екологічної освіти для майбутніх медиків, поєднання

вивчення екології з іншими дисциплінами, оскільки кваліфікований медпрацівник має вміти прогнозувати можливість погіршення стану здоров'я від діяльності промислових підприємств. Студентів мають хвилювати питання, пов'язані з економічними збитками від забруднення оточуючого середовища, економічними втратами від зниження стану здоров'я населення, зростання профзахворювань та злоякісних новоутворень, переважання смертності над народжуваністю та інші питання, які мають бути пов'язані з їхньою професійною діяльністю. Ці ж проблеми лягли в основу проведення одного із найцікавішого заходу тижня — засідання «За круглим столом», програмою якого передбачалася підготовка повідомлень щодо екологічного стану різних регіонів Вінницької та сусідніх областей (за місцем проживання студентів). Головний акцент у повідомленнях необхідно було зробити на забрудненні довкілля конкретними сільськогосподарськими та промисловими підприємствами, де працюють батьки багатьох студентів, а вони самі після одержання дипломів прийдуть працювати на названі підприємства до медико-санітарних частин та на ФАПі, на територіях обслуговування яких знаходяться ці промислові підприємства.

До участі в роботі засідань круглого столу запрошувались інспектори екологічної служби району, міжрайонного відділу лабораторних досліджень, представники місцевих сільськогосподарських та промислових підприємств.

Як результат виникла дискусія, задавалося багато питань, у деякого із студентів з'явилися реальні і досить цікаві пропозиції щодо поліпшення екологічної ситуації в області та районі. Виступи чергувались з попередньо- підготовленими повідомленнями, які містили багато цікавої і разом з тим тривожної інформації відносно екологічного стану різних регіонів Вінницької та сусідніх областей. Круглий стіл передбачав також проведення вікторин на виявлення певних знань у галузі екології та охорони природи. Треба відмітити активну участь студентів усіх курсів, так як за навчальними програмами географія вивчається на I курсі, основи екології та профмедицини - на II курсі, основи охорони праці та охорона праці в галузі, основи економічної теорії - на III курсі, соціальна медицина та ООЗ, основи правознавства — на IV курсі. Таким чином, від курсу до курсу, у міру здобуття все нових і нових знань, студенти підходять уже більш диференційовано до визначення «дій, направлених на захист навколишнього середовища» та до наслідків і результатів цих дій, тобто реалізується актуальне завдання навчального процесу – посилення в навчальних програмах аспекту екологізації.

Напередодні проведення круглого столу кожна група підготувала тематичні санбюлетені з екологічним та природоохоронним змістом.

Не менш цікавим було і проведення конференції членами гуртка біології з теми «Наша країна чудова – збережемо її для нащадків». У роботі конференції було висвітлено болючі питання екології України, Вінницької області та нашого міста. Випускники акцентували увагу на ролі медичного працівника в пропаганді здорового способу життя, гігієни довкілля та формування громадської свідомості щодо стану довкілля та його впливу на здоров'я громадян.

З метою з'ясування якості й ефективності екологічної освіти та визначення рівня сформованості екологічного світогляду серед студентів були проведені екскурсії в урочище Гайдамацький Яр біля села Буша, Софіївський парк у м. Умань.

Викладачі коледжу спрямовують роботу гуртків на більш глибоке вивчення екологічних проблем. На останній обласній виставці була відмічена наукова-дослідницька робота предметного гуртка фізики з дослідження радіоактивного забруднення території Могилів-Подільського району. Вимірюючи фон у селах району, студенти глибоше пізнали властивості матерії, що сприяло розширенню наукового світогляду, вихованню поваги до природи.

Цікаво було проведене відкрите засідання гуртка з педіатрії, де студенти провели аналіз структури захворювань верхніх дихальних шляхів залежно від антропогенного та техногенного забруднення повітря в м. Могилеві-Подільському. Такі заходи сприяють тому, що студенти усвідомлюють потребу в екологічній освіті та значенні одержаних екологічних знань для подальшої професійної діяльності в майбутньому.

Члени стоматологічного гуртка вивчили питання, яке стосувалось проблем якості питної води. Студентами були відібрані проби води з різних джерел водопостачання і проведено цільовий профілактичний огляд дітей місцевих шкіл щодо захворювання на флюороз. Результати досліджень лягли в основу відеофільму та науково-дослідницької роботи студентів «Флюороз» щодо вивчення рівня поширеності захворювання на флюороз від якості питної води різних районів міста Могилева-Подільського, яка була представлена на XVI Міжнародному медичному конгресі студентів і молодих учених (м. Тернопіль).

Окремо оформлені матеріали науково-пошукової роботи біологічного гуртка під назвою «Екологічна ситуація в Україні, Вінницькій області та Могилів-Подільському районі», «Рідкісні та ті, що перебувають під загрозою зникнення види тварин Вінниччини»; гуртка фітотерапії: «Токсичні та отруйні рослини», «Напої здоров'я», «Фітотерапія в акушерстві і гінекології».

Підвищенню ефективності екологічного виховання сприяє його тісний зв'язок з традиційним народним вихованням любові до природи.

Активну участь в екологічному вихованні молоді, опираючись на народні традиції, бере бібліотека нашого коледжу, оскільки інтерес читачів до питань екології останнім часом зростає. Яскравим національним колоритом приваблюють студентів книжково-предметні виставки, літературні вечори: «Квітне земля України талантом свого народу», «Без верби та калини нема України», «Ой, на Івана, ой, на Купала». Виставки студентських робіт з природного матеріалу у гуртожитку коледжу стали звичайним явищем. Велике зацікавлення викликають зустрічі і виставки пейзажів місцевих художників у Будинку творчості.

Висновок. Отже, на сучасному етапі розвитку людської цивілізації роль екологічного виховання підвищується. Воно відіграє роль інтегратора в сучасному виховному процесі, поєднує в єдину функціональну систему всі традиційні види виховання і базується на них. Дієвість екологічного виховання залежить від узгодження всіх його напрямків, елементів та засобів, комплексності, неперервності та охоплення ним усіх членів суспільства впродовж усього життя.

Література:

1. Лук'янова Л. Б. Теорія і практика екологічної освіти у професійно-технічних навчальних закладах: Дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00. — К., 2006. — ст.150.
2. Галузевий стандарт вищої освіти України. Освітньо-кваліфікаційна характеристика молодшого спеціаліста за спеціальністю 5.12010101 «Лікувальна справа» - МОН, молоді та спорту України, К, 2011- ст.135-138.
3. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии: Учебное пособие /Под ред. С.А. Смирнова. — Изд. 2-е — М: Издательский центр «Академия», 1999. — ст.101-102.
4. Романова С.М. Організація системи професійної освіти в США // АПН України ІПППО. Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз. Друге видання. К, 2002 . Розділ 3, §1. — ст. 69.

This article deals with the problem of ecological education of the future medical assistants, nurses. The authors give the main pedagogical principles, methods and forms and especially ways of solving the problems. Also in the article the examples of students' and teachers' work how to solve the problems of ecological education are given.